

Малінін В. С.

<https://orcid.org/0009-0008-3688-131X>

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Кузьманенко А. В.

<https://orcid.org/0009-0008-1245-7821>

Національний університет біоресурсів і природокористування України

ДРУКОВАНА ПРЕСА УКРАЇНИ ПОЧАТКУ 1990-Х РОКІВ: ТИПОЛОГІЯ, ФУНКЦІЇ ТА ВПЛИВ НА ГРОМАДСЬКУ ДУМКУ

У статті здійснено комплексний аналіз українських друкованих засобів масової інформації періоду становлення незалежності з метою визначення їхньої ролі у формуванні громадської думки. Дослідження базується на порівняльному аналізі чотирьох впливових видань – «Дзеркало тижня», «Сьогодні», «Киевские ведомости» та «День», які репрезентують різні типологічні моделі медіа: аналітичну, масову комерційну та змішану.

У роботі розглянуто ключові характеристики кожного видання, зокрема тип, цільову аудиторію, жанрову структуру, рівень аналітичності контенту, економічну модель функціонування та ступінь редакційної незалежності. Особливу увагу приділено впливу цих факторів на специфіку формування громадської думки в умовах трансформації українського суспільства 1990-х років.

Встановлено, що аналітичні видання, такі як «Дзеркало тижня» та «День», орієнтовані на інтелектуальну аудиторію, виконували функцію глибокого осмислення суспільно-політичних процесів і сприяли формуванню раціонального дискурсу. Водночас масові комерційні газети, зокрема «Сьогодні», забезпечували широке інформування населення та формували повсякденні уявлення громадян про події, адаптуючи складні процеси до рівня масового сприйняття. Газета «Киевские ведомости» розглядається як приклад перехідної моделі, що поєднувала риси інформаційної та аналітичної журналістики.

У результаті дослідження доведено, що українські друковані медіа відігравали значну роль у становленні демократичного інформаційного простору, забезпечуючи як формування стратегічних інтерпретацій суспільних процесів, так і їх масове поширення. Отримані результати можуть бути використані для подальших досліджень трансформації медіасистем у пострадянських країнах.

Ключові слова: українські медіа, друкована преса, громадська думка, аналітична журналістика, масова комунікація, медіасистема України, пострадянська трансформація, комерційні медіа, редакційна незалежність, політична журналістика, медіадискурс, інформаційний простір.

Постановка проблеми. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю осмислення ролі друкованих засобів масової інформації у процесах формування громадської думки в період становлення незалежності України. Саме 1990-ті роки стали етапом глибокої трансформації медіасистеми, переходу від ідеологічно контрольованої радянської преси до плюралістичного інформаційного середовища, що функціонує на засадах свободи слова та ринкових механізмів. У сучасних умовах гібридних інформаційних впливів та розвитку цифрових медіа дослідження витоків

української журналістики незалежного періоду набуває особливого значення для розуміння еволюції інформаційного простору та формування стійкості суспільства до маніпуляцій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика розвитку української преси періоду незалежності знайшла відображення у працях вітчизняних дослідників у галузі соціальних комунікацій, історії журналістики та медіадосліджень. Зокрема, у роботах В. Карпенка [7] розглядається трансформація медіаполітики та становлення нових моделей функціонування преси у перехід-

ний період 1988–1998 років, а також еволюція конкретних видань у контексті суспільно-політичних змін. Дослідження М. Тимошика [14] присвячене розвитку української молодіжної преси наприкінці існування СРСР і демонструє передумови формування незалежної журналістики.

Окремий напрям наукових розвідок становлять праці, присвячені регіональній та спеціалізованій пресі. Так, А. Кожанов [8; 9] аналізує роль національно-демократичної преси у суспільно-політичних процесах кінця 1980-х – середини 1990-х років, акцентуючи увагу на її впливі на формування ідей незалежності. К. Корнієнко [10; 11] розглядає пресу як історичне джерело дослідження суспільних процесів, зокрема профспілкового руху та діяльності інтелігенції, підкреслюючи її значення у відображенні трансформаційних змін у суспільстві.

Важливою для розуміння структурних змін медіасистеми є робота І. Вялкової [1], де досліджено типологію, проблематику та еволюцію регіональної преси у період незалежності, а також праця В. Георгієвської [2], що аналізує соціально-комунікаційний потенціал партійної преси у ширшій історичній перспективі. У студіях Н. Сидоренко [13] та М. Іващенко [5] розглядаються окремі сегменти медіа – жіноча та молодіжна преса – що дозволяє глибше зрозуміти диференціацію інформаційного простору України.

Окрему групу становлять узагальнюючі історико-бібліографічні праці, зокрема дослідження української періодики, підготовлені науковцями Національної академії наук України, а також покажчик Б. Ясінського [17], який систематизує незалежну пресу кінця 1980-х – початку 1990-х років. Вони створюють джерельну базу для подальших досліджень розвитку медіасфери.

Водночас аналіз наукової літератури засвідчує, що попри значну кількість досліджень, недостатньо уваги приділено комплексному аналізу друкованої преси як інструменту формування громадської думки у перші роки незалежності України. Більшість наукових праць зосереджена або на окремих типах видань, або на загальних процесах трансформації медіасистеми без детального аналізу механізмів впливу газет на суспільні настрої. Це зумовлює потребу у подальшому дослідженні зазначеної проблематики.

Джерельну базу розвідки становлять провідні друковані видання України 1990-х років – «Дзеркало тижня», «Сьогодні», «Киевские ведомости» та «День». Вибір саме цих газет зумовлений їхньою репрезентативністю щодо різних типо-

логічних моделей української преси періоду становлення незалежності. Зокрема, «Дзеркало тижня» представляє аналітичну журналістику, «Сьогодні» – масову комерційну пресу, «Киевские ведомости» – міське суспільно-політичне видання змішаного типу, тоді як «День» – інтелектуально-аналітичну модель формування громадської думки.

Крім того, зазначені видання мали значний вплив на формування інформаційного порядку денного, характеризувалися різною аудиторією та редакційною політикою, що дозволяє комплексно дослідити особливості розвитку друкованої преси України 1990-х років.

Методологічною основою дослідження є комплекс загальнонаукових і спеціальних методів. Зокрема, використано історико-порівняльний метод, який дозволив простежити еволюцію друкованої преси від радянської моделі до незалежної журналістики. За допомогою системного підходу проаналізовано роль газет у структурі інформаційного простору та їхній вплив на формування громадської думки.

Важливе місце посідає контент-аналіз газетних публікацій, що дав змогу виявити основні тематичні напрями, жанрові особливості та домінуючі дискурси у друкованих медіа зазначеного періоду. Застосування елементів дискурс-аналізу дозволило розкрити специфіку інтерпретації суспільно-політичних процесів у газетних матеріалах та визначити їхній вплив на формування суспільних настроїв.

Крім того, використано метод узагальнення та систематизації, що забезпечив можливість виокремлення ключових тенденцій розвитку української преси у перші роки незалежності. Поєднання зазначених методів дало змогу комплексно дослідити роль друкованих медіа як інструменту формування громадської думки в умовах трансформації українського суспільства.

Постановка завдання. Метою статті є комплексний аналіз ролі друкованих засобів масової інформації у формуванні громадської думки в Україні у перші роки незалежності, а також виявлення основних механізмів їхнього впливу на суспільно-політичні процеси.

Виклад основного матеріалу. Формування громадської думки у перші роки незалежності України значною мірою відбувалося під впливом друкованих засобів масової інформації, які виступали не лише джерелом інформації, а й інструментом інтерпретації суспільно-політичних процесів. У цей період відбувався, як слушно зазначає

О. Загірний, «Перехід від радянської до незалежної журналістики на початку 1990-х років супроводжувався глибокими трансформаціями технологій, зміною редакційних моделей та формуванням нових інформаційних практик» [19].

Для забезпечення системного підходу до дослідження ролі друкованих засобів масової інформації у формуванні громадської думки доцільно застосувати сукупність взаємопов'язаних аналітичних критеріїв, які дозволяють комплексно охарактеризувати специфіку функціонування газет у Першим критерієм є тип видання, який передбачає визначення його функціональної моделі (аналітичне, масове, суспільно-політичне, комерційне тощо). Цей критерій дозволяє встановити загальну спрямованість медіа та його місце в інформаційному просторі. Саме типологія періодичних видань передбачає визначення їх функціонального призначення, аудиторії та інформаційної спрямованості», що дозволяє більш чітко окреслити роль конкретного медіа у формуванні громадської думки [16].

Другим важливим критерієм виступає цільова аудиторія, що дає змогу визначити соціальні групи, на які орієнтується видання (широка масова аудиторія, політична еліта, інтелектуальне середовище тощо). Саме цей аспект значною мірою визначає характер подачі матеріалів та їхній вплив на громадську думку. Аудиторія засобів масової інформації визначає тематичну структуру видання, жанрову систему та форму подачі матеріалу [15], що робить цей критерій одним із магістральних у дослідженні впливу друкованої преси.

Третій критерій – характер контенту, який передбачає аналіз домінуючих жанрів і тематичних напрямів (новинний, аналітичний, публіцистичний, розважальний). За В. Здоровогою, «змістове наповнення періодичного видання є важливим чинником формування громадської думки» [3], що підтверджує важливість аналізу контенту для дослідження друкованих медіа і дозволяє оцінити глибину інтерпретації подій і ступінь впливу на формування суспільних оцінок.

Четвертим критерієм є рівень редакційної незалежності, що визначається через аналіз зв'язків видання з політичними або бізнесовими структурами, а також ступеня впливу власника на редакційну політику. Цей критерій є ключовим для розуміння об'єктивності та збалансованості інформації. У дослідженнях медіаекспертів найчастіше звучить думка про те, що редакційна незалежність є необхідною умовою забезпечення об'єктивності інформації та формування громадської довіри до медіа» [6].

П'ятим критерієм виступає економічна модель функціонування, яка включає джерела фінансування (реклама, передплата, інвестиції) та їхній вплив на зміст і редакційну політику видання. У перехідний період 1990-х років саме цей чинник часто визначав характер інформаційного продукту. Так, наприклад, дослідники Інституту масової інформації наголошують, що структура власності та джерела фінансування медіа безпосередньо впливають на редакційну політику [там само].

І, нарешті, останній – шостий критерій – роль у формуванні суспільно-політичного дискурсу, що передбачає оцінку участі видання у висвітленні ключових політичних процесів, формуванні громадської позиції та розвитку публічної дискусії. Бо «засоби масової інформації є головними носіями і поширювачами інформації у суспільстві. Їх соціальна роль і значення – неоціненні» [4].

Застосування окреслених вище критеріїв дозволяє перейти від описового аналізу окремих газет до їхнього системного порівняння та виявлення типологічних моделей функціонування друкованих медіа у перші роки незалежності України. У цілому весь «процес переходу від комунізму до демократії у 1990-х роках супроводжувався реформуванням медіа та зміною рівня свободи засобів масової інформації в Україні» [18], тому аналіз української преси перших років незалежності доцільно здійснювати на прикладі кількох репрезентативних видань, що відображають різні моделі функціонування друкованих медіа.

Так, наприклад, газета «Дзеркало тижня» посідає особливе місце в українському медіапросторі періоду становлення незалежності, репрезентуючи якісно новий тип аналітичної журналістики, орієнтованої на формування раціонального суспільно-політичного дискурсу. Видання було засноване у 1994 році під назвою «Зеркало недели» та спочатку виходило російською мовою, що відповідало мовній ситуації тогочасного інформаційного простору. Згодом з'явилася українськомовна версія – «Дзеркало тижня. Україна», що розширило аудиторію та посилило роль видання у формуванні національного медіадискурсу.

Важливим етапом у створенні газети стала ініціатива журналіста та медіаменеджера Юрія Орликова, який у січні 1994 року запропонував журналісту Володимирі Мостовому започаткувати в Україні випуск щотижневого дайджесту російськомовної американської газети «Новое русское слово». Первісна концепція передбачала ознайомлення українського читача з матеріалами

західної преси та аналітичними публікаціями, що відображали міжнародний погляд на політичні й економічні процеси у пострадянському просторі. Однак у процесі підготовки проєкту від цієї моделі відмовилися, обравши шлях створення самостійного аналітичного видання. У результаті сформувалася газета «Дзеркало тижня», яка швидко здобула авторитет як одне з провідних українських суспільно-політичних медіа.

За своїми типологічними характеристиками «Дзеркало тижня» належить до аналітичних суспільно-політичних видань, орієнтованих на вузьку, але впливову аудиторію – політичну еліту, державних службовців, експертне середовище, науковців та інтелігенцію. На відміну від масових газет 1990-х років, видання не прагнуло до максимального тиражу, а зосереджувалося на якості контенту та впливі на процеси ухвалення рішень. У цьому сенсі воно виконувало функцію так званого «елітного медіа», здатного формувати порядок денний для інших засобів масової інформації.

Характер контенту газети визначався домінуванням аналітичних матеріалів, журналістських розслідувань, експертних коментарів і авторських колонок. Публікації відзначалися глибокою аргументацією, використанням статистичних даних і залученням фахівців різних галузей. Важливою особливістю було прагнення не лише інформувати, а й пояснювати складні суспільно-політичні процеси. Зокрема, у матеріалах, присвячених економічним реформам середини 1990-х років, аналізувалися причини кризових явищ, наслідки приватизації та роль держави у регулюванні економіки, що сприяло формуванню критичного мислення читачів і більш глибокого розуміння трансформаційних процесів.

Суттєвим чинником впливу видання був відносно високий рівень редакційної незалежності. За редакторства Володимира Мостового газета зберігала дистанцію від прямих політичних впливів, що було винятковим явищем для українського медіапростору 1990-х років. У своїх публікаціях «Дзеркало тижня» системно висвітлювало проблеми корупції, неефективності державного управління та політичної боротьби, формуючи альтернативний до офіційного дискурс. Зокрема, у матеріалах кінця 1990-х років аналізувалися питання впливу фінансово-промислових груп на політику та економіку України, що сприяло формуванню суспільного запиту на прозорість і підзвітність влади.

Економічна модель функціонування видання також відрізнялася від масових комерційних газет.

«Дзеркало тижня» не було повністю залежним від рекламного ринку, поєднуючи передплату, обмежену рекламу та підтримку інвесторів. Це дозволяло зберігати відносно редакційну автономію та уникати надмірної комерціалізації контенту, зосереджуючись на його аналітичній глибині.

Особливістю газети стало поєднання журналістської аналітики з елементами науково-експертного дискурсу. На її сторінках регулярно публікувалися матеріали економістів, політологів, соціологів, дипломатів і науковців, що сприяло формуванню більш зваженої та аргументованої громадської думки. У 1990-х роках, коли українське суспільство перебувало в стані пошуку нових інформаційних орієнтирів після розпаду радянської системи, «Дзеркало тижня» відіграло важливу роль у становленні нової культури політичної журналістики. Видання системно висвітлювало проблеми економічних реформ, приватизації, формування політичних інститутів, розвитку демократичних процедур і становлення громадянського суспільства.

Важливою була роль цієї газети у здійсненні суспільного контролю за діяльністю влади. Журналісти видання регулярно публікували критичні матеріали щодо рішень уряду, парламенту та інших державних інституцій, аналізуючи їх ефективність і наслідки. Такий підхід сприяв утвердженню демократичної традиції підзвітності влади перед суспільством. Високий вплив газети на формування громадської думки значною мірою забезпечувався професійним рівнем її журналістського колективу, до якого входили авторитетні аналітики, зокрема Юлія Мостова. Публікації видання широко цитувалися іншими медіа та використовувалися експертним середовищем як джерело аналітичної інформації.

Крім інформаційної та аналітичної функцій, газета відіграла важливу роль у формуванні політичної культури суспільства. Через свої публікації вона популяризувала принципи критичного мислення, відповідального ставлення до інформації та демократичних стандартів журналістики. У ситуації, коли значна частина українських медіа поступово потрапляла під вплив фінансово-політичних груп, «Дзеркало тижня» залишалось одним із небагатьох прикладів відносно незалежної аналітичної преси.

У цілому, в перші роки незалежності України газета «Дзеркало тижня» стала важливим інструментом формування громадської думки. Вона не лише інформувала суспільство про ключові події, а й активно впливала на їх інтерпретацію, форму-

ючи рамки суспільного осмислення політичних і економічних процесів. Це видання можна розглядати як один із найбільш впливових інтелектуальних медіапроектів свого часу, що сприяв розвитку аналітичної журналістики та становленню демократичної медіакультури в Україні.

Газета «Сегодня» посідає важливе місце в українському медіапросторі періоду становлення незалежності як приклад масового комерційного видання, орієнтованого на широку аудиторію та формування повсякденних інформаційних уявлень суспільства. Видання з'явилося у 1997 році в Києві та від самого початку позиціонувалося як доступне й оперативне джерело новин для масового читача. Газета виходила переважно російською мовою, що відповідало мовним практикам значної частини міського населення України того часу. Вже наприкінці 1990-х – на початку 2000-х років «Сегодня» стала одним із найпопулярніших щоденних друкованих видань України та відіграла важливу роль у розвитку комерційної преси незалежної держави.

Типологічно видання має характер масової комерційної газети європейського типу, що визначило його цільову аудиторію – широкі верстви населення, включаючи міський середній клас, службовців, робітників і молодь. Ця орієнтація зумовила специфіку контенту, який поєднував оперативну новинну інформацію, аналітичні матеріали, соціальні репортажі, кримінальну хроніку та розважальний контент. Означений формат забезпечував доступність матеріалів і сприяв швидкому зростанню популярності видання серед читачів.

Контент «Сегодня» визначався переважанням новинних матеріалів і тематик, що безпосередньо стосувалися повсякденного життя громадян. Значна частина публікацій мала інформаційний або напіваналітичний характер, при цьому тексти відзначалися стислістю, емоційно виразними заголовками та орієнтацією на резонансні події. У матеріалах, присвячених соціально-економічним проблемам, висвітлювалися питання рівня життя населення, зростання цін, безробіття та криміногенної ситуації. Водночас такі публікації здебільшого обмежувалися описом подій і їхніх безпосередніх наслідків без глибокого причинно-наслідкового аналізу, що є характерною ознакою масової преси.

В економічну плані модель функціонування газети формувалася відповідно до ринкових принципів. У перші роки свого існування «Сегодня» активно розвивалася як комерційний медіапро-

ект, фінансуючись за рахунок продажу накладу, реклами та інвестицій приватних власників. У період становлення українського медіаринку наприкінці 1990-х років видання стало одним із наймасовіших друкованих медіа країни, а його наклад сягав сотень тисяч примірників. Саме орієнтація на масового читача значною мірою визначала редакційну політику та стиль подачі матеріалів.

Важливі зміни у розвитку газети відбулися на початку 2000-х років, коли «Сегодня» перейшла під контроль бізнесмена Ріната Ахметова та увійшла до структури медіахолдингу SCM, ставши частиною «Медіа Групи Україна». Це забезпечило виданню значні фінансові ресурси, що дозволило модернізувати редакційні процеси, розширити діяльність і зміцнити позиції на ринку. Водночас така трансформація відображала загальну тенденцію концентрації медіавласності в Україні та зумовлювала певний вплив на редакційну політику, що дає підстави характеризувати рівень редакційної незалежності видання як обмежений.

У цей період газета активно розвивала не лише друковану версію, але й цифрові платформи. Створення новинного сайту дозволило «Сегодня» адаптуватися до нових умов інформаційного середовища та залучити інтернет-аудиторію, що поступово ставала важливим сегментом споживачів інформації. Видання зберігало статус одного з найбільш читаних щоденних медіа України, а його матеріали охоплювали широкий спектр тем – від політики й економіки до культури, спорту та повсякденного життя.

Попри обмежений рівень аналітичності, газета «Сегодня» відіграла важливу роль у формуванні громадської думки на рівні масової свідомості. Завдяки значному тиражу та широкому охопленню аудиторії вона впливала на повсякденні уявлення громадян про суспільно-політичні процеси, формуючи інформаційний порядок денний для значної частини населення. У контексті трансформаційних процесів 1990-х років видання виконувало функцію адаптації складних суспільних змін до рівня сприйняття масового читача, сприяючи залученню широкої аудиторії до інформаційного простору.

Історія газети «Сегодня» є яскравою ілюстрацією до загальних процесів трансформації українських медіа після здобуття незалежності. Спочатку видання функціонувало як комерційний друкований проєкт у конкурентному середовищі 1990-х років, а згодом стало частиною великого медійного холдингу, що відповідає тенденції

концентрації медіавласності у руках фінансово-промислових груп. У підсумку газета «Сегодня» стала одним із найважливіших представників масової преси в Україні, забезпечуючи широке інформування населення та формуючи базові уявлення про суспільні процеси, водночас демонструючи специфіку впливу комерційних чинників на розвиток медіа.

Газета «Киевские ведомости» теж є значущою на українському медіапросторі початку 1990-х років як один із перших прикладів комерційної друкованої преси незалежної України. Видання виникло у 1992 році в Києві в умовах стрімкої трансформації інформаційного простору після розпаду СРСР, коли поряд із реформованими державними газетами почали активно з'являтися нові незалежні медіапроекти. «Киевские ведомости» належали саме до цього типу видань, функціонуючи за ринковими принципами та орієнтуючись на широкий читачський ринок.

Засновником і першим власником газети був журналіст і медіаменеджер Сергій Кичигін, який відіграв ключову роль у формуванні редакційної концепції видання. Газета позиціонувалася як сучасне суспільно-політичне медіа, що оперативно висвітлює події політичного, економічного та громадського життя, і репрезентувала змішаний тип видання, поєднуючи риси інформаційної та аналітичної преси. Цільову аудиторію «Київських відомостей» становили мешканці великих міст, представники середнього класу, підприємці та всі, хто цікавився актуальними подіями в країні.

З погляду контенту видання є розмаїтим: у ньому наявне поєднання новинних матеріалів, аналітичних статей, експертних коментарів і публіцистики. На сторінках газети регулярно публікувалися інтерв'ю з політиками, представниками бізнесу та громадськими діячами, сприяючи, тим самим, формуванню більш повного уявлення про процеси, які відбувалися в Україні. Важливою особливістю було прагнення до оперативності та динамічної подачі інформації, що відповідало запитам суспільства в умовах швидких політичних і економічних змін.

Вже у перші роки свого існування «Киевские ведомости» стали одним із найвпливовіших медіапроектів незалежної України. Газета відзначалася сучасним на той час дизайном, активною реакцією на політичні події та прагненням до формування актуального інформаційного порядку денного (вона висвітлювала процеси економічних реформ, становлення державних інституцій, розвиток підприємництва та соціальні проблеми перехідного

періоду, тим самим сприяючи формуванню громадської думки у складний період трансформації українського суспільства).

За типом економічної моделі – це типова комерційної преси того часу. Зокрема, газета фінансувалася за рахунок продажу накладу, рекламних надходжень та інвестицій, що дозволяло їй діяти в умовах конкурентного медійного ринку. Водночас така модель передбачала залежність від ринкових чинників і вплив власників на редакційну політику. У подальшому структура власності газети змінювалася, і видання опинилося під контролем інших бізнес-структур, що відображало загальну тенденцію концентрації медіа у руках фінансово-промислових груп.

Рівень редакційної незалежності «Киевских ведомостей» можна охарактеризувати як середній: з одного боку, видання прагнуло до оперативного й відносно об'єктивного висвітлення подій, а з іншого – залежність від економічних чинників і власників впливала на вибір тем і способи подачі інформації. Це є характерною рисою більшості комерційних медіа перехідного періоду.

Важливим аспектом діяльності газети була її роль у формуванні нового типу журналістики в Україні. «Киевские ведомости» стали одним із символів переходу від радянської моделі державної преси до ринкової системи функціонування медіа, у якій журналісти виступали не лише як автори матеріалів, а й як організатори медіабізнесу. Саме діяльність Сергія Кичигіна як медіа-підприємця відображає цей процес трансформації журналістики в умовах незалежності.

У цілому, газета «Киевские ведомости» відіграла важливу роль у формуванні українського інформаційного простору початку 1990-х років. Вона стала одним із перших успішних прикладів комерційної преси, що поєднувала інформаційні та аналітичні функції, орієнтувалася на інтереси читача та діяла в умовах ринкової конкуренції. Її діяльність відображає загальні процеси становлення сучасної української журналістики та формування медіаринку, що базується на принципах відкритості, конкуренції та економічної ефективності.

Ще одна газета – «День» – є одним із найвідоміших суспільно-політичних друкованих видань незалежної України, яке з'явилося у середині 1990-х років у період формування нового медійного простору держави. Її створення відбулося в умовах трансформації української журналістики: саме тоді друкована преса поступово переходила від ідеологізованої моделі до незалежної та ана-

літичної системи функціонування. Важливу роль у започаткуванні видання відіграв державний діяч Євген Марчук, який підтримав ідею створення сучасного аналітичного медіа європейського типу, орієнтованого на формування інтелектуального дискурсу в суспільстві.

Газета почала виходити у 1996 році і швидко посіла помітне місце в українському медіапросторі. Від самого початку вона позиціонувалася як аналітичне суспільно-політичне видання, орієнтоване на освічену та активну аудиторію – представників інтелігенції, науковців, політичних експертів, студентства та всіх, хто цікавився глибоким осмисленням суспільних процесів. Така цільова спрямованість визначила високий рівень складності матеріалів і відрізняла «День» від масових газет того часу.

Видання поєднувало у собі інформаційну журналістику з інтелектуальною публіцистикою. На сторінках газети регулярно публікувалися аналітичні статті, авторські колонки, інтерв'ю з політиками, дипломатами, науковцями та діячами культури. Особливу увагу приділяли не лише політичним і економічним процесам, але й питанням історичної пам'яті, національної ідентичності та розвитку української культури. Такий підхід сприяв формуванню глибшого розуміння суспільних трансформацій і вирізняв видання серед інших медіа.

Значну роль у формуванні редакційної політики газети відіграла головна редакторка Лариса Івшина, під керівництвом якої «День» набув чіткої концепції аналітичного видання, що поєднує журналістику з елементами історичного та культурного дослідження. Одним із яскравих прикладів цього підходу став розвиток тематичних публікацій і спеціальних проєктів, присвячених осмисленню історії України та її місця в європейському контексті.

В економічному плані газета вдало поєднувала у собі елементи комерційного фінансування та підтримки інвесторів, що дозволяло зберігати відносну редакційну автономію. На відміну від масових комерційних видань, «День» не орієнтувався виключно на рекламний ринок, а зосереджувався на якості контенту та формуванні стабільної читацької аудиторії. Це забезпечувало вищий рівень редакційної незалежності порівняно з багатьма іншими друкованими медіа того часу.

У контексті формування громадської думки газета «День» відігравала особливу роль як інтелектуальний майданчик для публічної дискусії. Видання сприяло осмисленню складних історич-

них і політичних процесів, формуванню національної свідомості та розвитку критичного мислення. У своїх публікаціях газета порушувала питання історичної пам'яті, переосмислення минулого та формування національної ідентичності, що було надзвичайно актуальним у період становлення незалежної держави.

Врешті, газета «День» стала одним із провідних аналітичних видань України, яке поєднувало журналістику з інтелектуальною та культурною рефлексією. Вона не лише інформувала суспільство про актуальні події, але й формувала глибші смислові рамки їхнього осмислення, сприяючи розвитку публічного дискурсу та становленню якісної української журналістики. Так, «День» можна розглядати як важливий чинник формування національної медіакультури та інтелектуального простору незалежної України.

Як можемо побачити, аналіз обраних друкованих видань України початку 1990-х років демонструє розмаїтість типологічних моделей функціонування преси, що відрізнялися за характером контенту, аудиторією, рівнем редакційної незалежності та економічною моделлю діяльності. Для узагальнення результатів дослідження та виявлення спільних і відмінних рис функціонування друкованих медіа доцільно представити порівняльний аналіз ключових видань у вигляді таблиці, де систематизовано основні характеристики провідних друкованих видань України 1990-х років (див. табл. 1).

Як можемо побачити з таблиці, порівняльний аналіз провідних друкованих видань України 1990-х років дозволяє виокремити кілька типологічних моделей функціонування преси: аналітичну, масову комерційну та змішану. Кожна з них характеризується специфічним поєднанням цільової аудиторії, змістового наповнення та рівня редакційної незалежності.

Зокрема, аналітичні видання орієнтувалися на формування глибокого суспільно-політичного дискурсу та розвиток критичного мислення, тоді як масові газети забезпечували широке охоплення аудиторії та формували повсякденні інформаційні уявлення. Водночас комерційні чинники та залежність від власників істотно впливали на редакційну політику значної частини друкованих медіа.

Важливим аспектом розвитку друкованої преси 1990-х років була мовна політика видань. Значна частина друкованих засобів масової інформації перших років незалежності виходила російською мовою, що було зумовлено історичними особливостями функціонування радянської меді-

Порівняльний аналіз провідних друкованих видань України 1990-х років

Видання	Тип видання	Цільова аудиторія	Характер контенту	Редакційна незалежність	Економічна модель	Роль у формуванні громадської думки
«Дзеркало тижня»	Аналітичне, суспільно-політичне	Політична еліта, інтелектуали	Аналітика, експертні матеріали	Відносно висока	Передплата, інвестори	Формування раціонального політичного дискурсу
«Сьогодні»	Масове комерційне	Широка аудиторія	Новини, розваги, соціальні теми	Обмежена	Реклама, власник	Формування масових інформаційних наративів
«Киевские ведомости»	Комерційне суспільно-політичне	Широка міська аудиторія	Новини + аналітика	Середня	Реклама, продаж	Вплив на інформаційний порядок денний
«День»	Аналітичне, інтелектуальне	Освічена аудиторія	Публіцистика, історичний аналіз	Відносно висока	Інвестори, передплата	Формування національного та історичного дискурсу

асистеми та мовними практиками міського населення. Зокрема, газети «Сьогодні» та «Киевские ведомости» орієнтувалися переважно на російськомовну аудиторію, тоді як аналітичні видання поступово переходили до використання української мови або створювали двомовні версії.

Водночас у другій половині 1990-х років спостерігається поступове посилення позицій україномовної преси, що було пов'язано з процесами формування національної ідентичності та розвитком державної мовної політики. Зокрема, газета «Дзеркало тижня» спочатку виходила російською мовою, але згодом отримала версію українською мовою, що дозволило розширити аудиторію та посилити її вплив на формування національного медіадискурсу.

Висновки. Отже, розвиток української друкованої преси у 1990-х роках відбувався як багатовекторний процес, у межах якого сформувалися різні моделі журналістики, що відповідали запитам різних соціальних груп і виконували відмінні функції у суспільстві. Важливою тенденцією цього періоду стало поступове розмежування медіа за рівнем аналітичності, типом аудиторії та економічними засадами функціонування, що засвідчило перехід від уніфікованої радянської інформаційної системи до плюралістичного медійного середовища.

Проведений аналіз доводить, що вплив друкованих видань на громадську думку не був одно-

рідним, а реалізовувався через різні механізми – від глибокої інтерпретації суспільних процесів до їх спрощеного масового поширення. Саме поєднання цих підходів забезпечило формування цілісного інформаційного простору, у якому відбувалася взаємодія між елітарним і масовим рівнями комунікації.

У підсумку можна стверджувати, що українська преса досліджуваного періоду стала не лише інструментом інформування, але й важливим чинником соціальних трансформацій, сприяючи становленню публічного дискурсу, розвитку громадянської свідомості та закладенню основ сучасної демократичної медіасистеми.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з розширенням джерельної бази та поглибленням аналізу розвитку друкованих засобів масової інформації України періоду становлення незалежності. Зокрема, перспективним є дослідження регіональної преси, спеціалізованих видань та трансформації друкованих медіа у процесі переходу до цифрового інформаційного середовища.

На окрему увагу заслуговує й аналіз мовної політики друкованих видань, а також проблема специфіки їхнього впливу на формування національної ідентичності та трансформацію інформаційного простору України. Також перспективним напрямом є дослідження взаємодії друкованої преси з новими медіа та впливу цифровізації на розвиток традиційної журналістики.

Список літератури:

1. Вялкова І. О. Преса Донецької області періоду незалежності України (1991–2012 рр.): проблематика, типологія : дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.04. Київ, 2017. 426 арк.
2. Георгієвська В. В. Соціальнокомунікаційний потенціал партійної преси України (кінець XIX – початок ХХІ ст.): типологічно-структурний і проблемно-тематичний аспекти : автореф. дис. ... д-ра наук із соц. комунікацій : 27.00.04. Київ, 2020. 35 с.
3. Здоровега В. Теорія і методика журналістської творчості : підручник. Львів: ПАІС, 2008. 276 с. URL: <https://library.nusta.edu.ua/depository/%D0%9E%D1%86%D0%B8%D1%84%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D1%96%20%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B8/%D0%A2%D0%B5%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%8F%20%D1%96%20%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D0%BA%D0%B0%20%D0%B6%D1%83%D1%80%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%96%D1%81%D1%82%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D1%97%20%D1%82%D0%B2%D0%BE%D1%80%D1%87%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96%20.%D0%97%D0%B4%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B5%D0%B3%D0%B0%20%D0%92.2008p.df.pdf> (дата звернення: 20.03.2026).
4. Захаренко К. Засоби масової інформації як інструмент та механізм розвитку інформаційного суспільства. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 7 : Релігієзнавство. Культурологія. Філософія.* 2018. Вип. 39 (52). С. 79–87. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/25118> (дата звернення: 15.03.2026).
5. Іващенко М. Аналіз соціально-економічних факторів впливу на розвиток молодіжної преси у незалежній Україні. *Емінак.* 2017. № 1(4). С. 84–90. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/eminak_2017_1\(4\)_16](http://nbuv.gov.ua/UJRN/eminak_2017_1(4)_16) (дата звернення: 10.03.2026).
6. Інститут масової інформації. URL: <https://imi.org.ua> (дата звернення: 11.03.2026).
7. Карпенко В. О. Преса і незалежність України. Практика медіа-політики 1988–1998 рр. : навч. посіб. Київ : Інститут журналістики КНУ ім. Т. Шевченка ; Нора-Друк, 2003. 350 с.
8. Кожанов А. В. Преса національно-демократичного спрямування в суспільно-політичних процесах України (1989–1996 рр.) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01. Миколаїв, 2014. 20 с.
9. Кожанов А. В. Регіональна преса Народного Руху України у період боротьби за українську незалежність. Інтелігенція і влада. Серія : Історія. 2011. Вип. 23. С. 214–219. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/iiv_2011_23_25 (дата звернення: 18.03.2026).
10. Корнієнко К. В. Преса як джерело дослідження профспілкового руху України періоду незалежності. *Інтелігенція і влада.* Серія : Історія. 2014. Вип. 31. С. 240–247. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/iiv_2014_31_21 (дата звернення: 20.03.2026).
11. Корнієнко К. В. Роль одеської інтелігенції у формуванні національної свідомості громадян напередодні прийняття незалежності України (на матеріалах місцевої преси). *Інтелігенція і влада.* Серія : Історія. 2016. Вип. 34. С. 100–110. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/iiv_2016_34_9 (дата звернення: 13.03.2026).
12. Публіцистика незалежної України : хрестоматія / упоряд. О. К. Глушко, В. О. Карпенко. Київ : Ун-т «Україна», 2009. 505 с.
13. Сидоренко Н. Жіноча преса в Україні періоду незалежності (кількісно-якісні параметри). *Образ.* 2016. Вип. 2. С. 36–42. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/obraz_2016_2_7 (дата звернення: 11.03.2026).
14. Тимошик М. С. Українська молодіжна преса в останній період існування СРСР (1986–1991) : монографія. Київ : Наша культура і наука, 2010. 238 с.
15. Філоненко Д. В. Науково-популярна періодика в Україні: традиції та інновації : дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.04. Київ, 2015. 179 с.
16. Харитоненко О. Види періодичних видань у оновленому ДСТУ 3017 «Видання. Основні види. Терміни та визначення»: питання, які залишилися відкритими. *Інтегровані комунікації.* 2018. № 4. С. 45–50. DOI: <https://doi.org/10.28925/2524-2644.2018.4.7> (дата звернення: 25.03.2026).
17. Ясінський Б. Незалежна преса України 1988–1992 : зведений покажчик. Вашингтон : Бібліотека Конгресу, 1999. XVI, 292 с.
18. Soroka S., Palahniuk Yu. Dependence on historical path and media freedom: Poland and Ukraine in the 1990s. *Studia Warmińskie.* 2020. Vol. 57. P. 401–414. DOI: <https://doi.org/10.31648/sw.4629> (дата звернення: 27.03.2026).
19. Zahirnyi O. V. Technologies of influence on mass media in Ukraine: the post-communist context. *Periodyk Naukowy Akademii Polonijnej.* 2022. Vol. 55, nr 6. S. 209–214. DOI: <https://doi.org/10.23856/5527> (дата звернення: 28.03.2026).

**Malinin V. S., Kuzmanenko A. V. UKRAINIAN PRINT MEDIA IN THE EARLY 1990s:
TYPOLOGY, FUNCTIONS, AND INFLUENCE ON PUBLIC OPINION**

The article provides a comprehensive analysis of Ukrainian print media during the early years of Ukraine's independence, with a particular focus on their role in shaping public opinion. The study is based on a comparative analysis of four influential newspapers – Dzerkalo Tyzhnia, Segodnya, Kievskie Vedomosti, and Den – which represent different typological models of media, including analytical, mass-commercial, and hybrid formats.

The research examines the key characteristics of each publication, including its type, target audience, genre structure, level of analytical content, economic model, and degree of editorial independence. Particular attention is paid to the ways in which these factors influenced the formation of public opinion in the context of the socio-political transformation of Ukrainian society in the 1990s.

The findings show that analytical publications such as Dzerkalo Tyzhnia and Den, aimed at an intellectual readership, played an important role in fostering rational public discourse and providing in-depth interpretations of complex social and political processes. In contrast, mass-commercial newspapers, particularly Segodnya, ensured the broad dissemination of information and shaped citizens' everyday perceptions of current events by adapting complex issues to the level of mass understanding. Kievskie Vedomosti is interpreted as a transitional model combining features of both informational and analytical journalism.

The study demonstrates that Ukrainian print media played a significant role in the development of a democratic information space by contributing both to the formation of strategic interpretations of social processes and to their mass dissemination. The findings may be used in further research on the transformation of media systems in post-Soviet countries.

Keywords: *Ukrainian media, print press, public opinion, analytical journalism, mass communication, media system of Ukraine, post-Soviet transformation, commercial media, editorial independence, political journalism, media discourse, information space.*

Дата першого надходження статті до видання: 14.04.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 01.05.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 30.05.2026